

Gyűjtő: CSÖBOR KALMANNE, István Margit
Gyűjtési ideje: 1964. febr. - márc.

TART.: A hagyományos paraszti gardézhódás
ismeretanyagosa és nékiherc

SZÁNTÁS - VETÉS SOMOGY SZOBÁN

18 lap

Fotórajzi mutató: SOMOGY SZOB

Értekezlet

VII/a, XXVIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Leltárvadás

Adóvetve az egyesítés ltk. 822-es tükre alól

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
KAPOSVÁR

Telefon: 23-74. — Postafiók: 70.

A HAGYOMÁNYOS PARASZTI GAZDÁLKODÁS ISMERETANYAGA
ÉS SZÓKINCSE

S Z A N T Á S - V E T É S

S O M O G Y S Z O B O N

A kérdéseket az Ethnográfiai Adattár 1962-ben kiadott Utmutató Füzetek a Néprajzi Adatgyűjtéshez c. Végh József által készített füzetből tettem fel.

A válaszokat feljegyezte Csóbor Kálmánné, Urbán Margit általános iskolai tanár, Nagyatád Tellián utca 6. szám alatti lakos 1964. február és március hónapban.

Somogyszob rövid története

Somogyszob hajdan jelentősebb hely volt mint ma, jóllehet ma is Somogyvármegye egyik legjelentősebb vasuti gócpontja. Többféle néven fordul elő a legrégebbi okiratokban : Scub, Szob, Szub, Szubb, Szobb, Zoob, Zób néven és csak a XX. század eleji helységelnevezés alkalmával lett Somogyszob, megkülönböztetésül a hontmegyei Szobtól.

Hajdan, az Árpádok korában királynői birtok, az akkor létező Següsd vármegye tartozéka. Mint királynői birtok bizonyára szebb napokat látott, mikor rengeteg erdeiben királyi vadászatokat tartottak. Nem a pusztá véletlen hozta ide Segesdre IV. Béla királyunkat, mikor menekült a tatárok elől s itt pihent meg családjával, hanem mert neje birtoka volt. Itt lévő értékeit akarta megmenteni.

Még mielőtt a XIII. század letűnt volna, Somogyszob gazdát cserélt s így Següsdvármegye egy királynői birtokrészszel kevesebb lett. Morosini Thomasina Katalin III. Endre király anyja 1295. évben Zob falut Iászló Comesnek, Mihály fiának adományozza.

Egyed pápai követ 1250. július 8-án a szentmártoni apátság és a veszprémi káptalan között a somogymegyei tized ügyében fennforgó perben Scubot 15 telkes helynek mondja. Előbb Szent Mártonhoz tartoztak, majd később János főesperesnek adóztak. / A pannonhalmi Szent Benedek-rend története. I. 158. 1./

1331-ben Tamás erdélyi vajda volt Somogyszob ura, /Monumenta Episcopatus Wesprimiensis I. 83.1./ A mondott év okt. 8-án a budai káptalan jelenti I. Károly Róbert királynak, hogy Tamás erdélyi vajdát hat somogyi és két veszprémi birtokba beiktatta. Comes de Zunuknak hívják a vajdát s a somogymegyei faluk: Merke, Tapum, Terebezd, Sithke, Zoob, és Bennek voltak, a veszprémmegyeiek pedig Pata és Esgrem. /Szob/ Zoob határa északon Segesd. A szomszéd Lapod patak mellett behúzódik a határ a nagy utig. Határolja még Kozma, valószínűleg Kutaskozma, Barad /Barati/ és Bolhás. A Lapod patak a Rinyába ömlik. Határa még Balata, amely ma egy nagy zsombékos tó, és védett terület.

Délen határa Nagthow. Bolhás felé a határ egy nagy tölgyfa, nyugaton Elzeur és Byk erdő. /A pannonhalmi Szent Benedek-rend története I. 691. l. / László nádor 1386. évi oklevele szerint Beke fia Anthymus és ennek kisa Kozmai Tamással a somogyszobi birtokra vonatkozólag megegyeztek. Ugy látszik Tamás erdélyi vajda utódai a községről, mint a legtöbb esetben így történt, felvették a Szobi nevet, mert a XV. században a Szobi család a birtokos Somogyszobon. Szobi Péter mint a köznemesség egyik vezére szerepel az országgyűléseken. Mátyás király uralkodásának első éveiben horvát bán is volt. Szobi Péter fia Mihály 1484-ben Batthyány Boldizsár kőszegi kapitánynak és Gerebeni Lászlónak zalogosította el Szobot. A XVI. század elején 1518-ban Szob Erdődi Bakócz Tamásnak, a nagy birtokszerző esztergomi érseknek a tulajdona. Nem sokáig volt Erdődi Bakócz Tamás kezén, mert a káptalanja sokat panaszkodott szűkös anyagi helyzetéről, máre ő ezen birtokot az esztergomi káptalannal adta át. A hagyományozás valószínűleg 1519-ben történt.

Somogyszob története a mohácsi vész után

Somogyszob 1519. évtől kezdve az esztergomi főkáptalan birtoka. /Somogyvármegye monográfiája. / Nyugodtan ő sem sokáig élvezhette e birtokát, mert következett a mohácsi vész és 1550-ben már Várday Zsigmond volt Somogyszob földesura. 1562-ben a török időszámítás szerint 970-ben hódoltsági terület s a koppányi szandzsák kötelékébe tartozik. /Velics-Kammerer: Magyarországi török kincstári defterek / A fentmaradt defterben /adólajstrom/ Szob bentfoglaltatik, sőt mint város szerepel. Kurdbin Mahmud hűbértartó a Marcalihoz tartozó Vörös, Szólád, Öröstöm falukkal együtt.

1573-ban aug. 12-én Kudbin Mahmud meghalt, a hűbértartók megürült és a budai önkéntesek közül való, 6666 akcsét érő timársággal bíró Mahmed Musztafa nyerte el 1500 akcse pótlékkal. 1586-88-ban Bajthár timárja /hűbértartó/, akinek hűbére összesen 6833 akcse értékű, amelyhez még 7490 kincstári kiegészítést is kapott. Ezen hűbérnövelést a Kanizsából az ozmánereget háborgató hitetlenek elleni csatározásaival érdemelte ki. Ő különben a magyarországi csapatok egyik legkiválóbb vezére volt. Az 1598-99., ugyancsak az 1626-27. évi adólajstrom szerint is az esztergomi főkáptalan volt Somogyszob földesura, ugyancsak az volt 1660-ban is. A török hódoltság alatt természetesen ez a birtoklás csak névleges volt s a tulajdonosaik feléje sem mertek nézni birtokuknak.

A török hódoltság után 1715-ben gróf Nádasdy Tamás Birtokában találjuk 8 jobbágy telekkel /Somogyvármegye monográfiája / 1726-ban az esztergomi főkáptalan birtokában van már. A török kiverése után mindenkinek igazolni kellett a birtokjogot. A főkáptalan igazolta is és le kellett fizetni a felszabadítási költségeket is.

A budapest-fiumei vasutvonal megépítése 1870-73. években jelentős szerepet játszott a község életében. Jelentős vasuti állomás lesz Somogyszob, sok vasutas család kerül ide.. Majd valóságos vasuti gócpont lesz a Somogyszob-Barcs, Somogyszob-

Balatonszentgyörgy vonalak 1890-91-es, illetve 1892-93-as években való megépítésével. A lakosok száma is jelentősen emelkedett. A lakosság szaporodásával a közigazgatást is átszervezték. 1901-ben önálló körjegyzőség lett Somogyszob. /Somogyszob község irattára./ Az első körjegyzője Gulyás János.

1912. január 1-től a somogyszobi uradalom gazdát cserélt, amennyiben az esztergomi főkáptalantól, Herceg Hohenlohe Oehringen Kraft Keresztély Ujest hercege, porosz nagybirtokos vette meg örökáron 7,000.000 koronáért. 1926. május 14-én Kaszópusztai kastélyában meghalt Somogyszob földesura, herceg Hohenlohe Oehringen Kraft Keresztély. Kivánságához képest Javorinán temették el. A birtok, végrendelete értelmében a többi magyarországi birtokaival együtt, János fivérének a fiára, herceg Hohenlohe Oehringen Ágostonra szállt át, aki földesura volt egészen 1945-ig, Ekkor szovjet kezelésbe ment át.

Somogyszob népe

A falu népe - néhány család kivételével - magyar. Van pár tót eredetű család Kaszóban, akik Javorináról jöttek ide. Csillagpusztán voltak lengyel települők, akikről a Krisztek, Janota, Murgács és Minorics családok származnak. Bolháson Bolháson tót telepesektől származnak a Burek, Piák családok. Kaszóban is voltak régebben ilyen telepések. A csillagpusztaiakat a nép bugereknek nevezte.

Somogymegye ősidőktől fogva a legmagyarabb megyék közé tartozott, csak a török hódoltság alatt, amely megritkította a lakóit, kezdtek délről a szlávok, elsősorban a horvátok beszivárogni s vegyültek el a magyar lakossággal. Az egész megye lakosságán bizonyos szláv hatás látszik. A régi magyar családok : Puskás, Kis, Kisillés, Katona, Horváth, Varasdy, Náray mellett ott van Sóla, Jekisa, Antalics nevűek. A lakosság nagy része beköltözött vagy letelepedett cseléd, mesterember és vasutas. Régi és volt jobbágyi birtokok tulajdonosai: Máté, Birkás, Varga és Németh családok. Borosok, Vezdének, Szentgyörgyiek később származtak be.

A Borosok Sopron megyéből Ivánról jöttek. A cselédek közül a legrégebb család a Kertész, amely már a káptalan idejében szolgált az uradalomban s valóságos dinasztia volt a cselédek között. A reformátusok közül a legrégebbi családok Puskás, Kis, Kisillés, Kisgyura, Kismihók, Katona, Pálfi, Horváth, Varasdy és Náray. A két utolsó nemes család ; a Kisillések, Kisgyurák, és Kismihók állítólag eredetileg mind Kisek voltak s megkülönböztetésül lett volna valamelyik ősrük keresztnéve hozzátéve a vezető névéhez. Kisgyura és Kismihók nevek a szlávos hatást mutatják.

A főkáptalan birtoklása idején a cselédség elég állandó volt, sokan itt születtek és itt is haltak meg. Az 1930-as években azonban állandó cseléd alig van, Csak néhány azoknak a családoknak szama, amelyek még a főkáptalan idejében is itt szolgáltak és itt is született.

A falu népe mindig szegény volt. Ugynevezett kulákok itt nem voltak. Csak néhány családnak volt 20 Kat. holdat meghaladó birtoka, de azt is a család a maga erejéből, saját munkájával művelte meg. Mezőgazdasági gépek alig voltak a faluban. Traktorja csak az uraságnak volt. A falu népét nem lehet különösebben szorgalmasaknak mondani. 7-8 óra előtt soha sem mentek ki a mezőre dolgozni.

A felszabadulás után is talán ezért is nem tudnak boldogulni a közösben sem. Mindegyik attól fél, hogy többet dolgozik mint a másik. Vagy talán azért van ez így, mivel évszázadokon át cselédek voltak ? A bért, a járandóságot mindig megkapták az uraságtól, akarmilyen termés is volt. Ugy látszik, még nem tették egészen magukévá azt az igazságot, hogy csak akkor lesz haszon a közösben, ha mindenki derekasan, szorgalmasan dolgozik.

A falu multjára vonatkozó adatokat Dr. Jankovich Tihamér volt somogyszobi esperes-plébános gyűjtötte össze Plébániák története Somogyszob c. 1936-ban kiadott könyvében. Tőle vettem át az adatokat. ✓

A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és
szókincse
1. szántás-vetés

Somogyszobon gyűjtöttem össze a szántás-vetéssel kapcsolatos anyagot a Magyar Nemzeti Múzeum-Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattár Budapest, 1962. Utmutató Füzete alapján.

Az adatokat a következők szolgáltatták:

Nárai István Somogyszob Ötvös utca 2. szám alatti lakos
82 éves paraszt ember.

Kisgyura József Somogyszob Petőfi utca 20. sz. alatti lakos, 39 éves. Régi, ősi parasztcsaládból való. Ő volt az első Tsz elnök Somogyszobon.

Szecsödi József Somogyszob Petőfi utca 25. szám alatti lakos, 55 éves.

I. Határhasználat, A nyomásos, fordulósz
gazdálkodás

1. A szántóföld a következő részekre volt felosztva :
Tavaszi-határ, ide került a kukorica, burgonya, zab, répa, árpa, vagyis azok a vetések, amelyeket tavasszal kellett elvetni.

Gabonás-mező , ide az őszi vetések kerültek : buza, rozs, árpa, takarmánykeverék.

Ugyanabba a földdarabba minden harmadik évben került újra ugyanaz a növény. Első évben buza, a másodikban kukorica v. burgonya, harmadik évben zab, és a zab után jött újra a buza. Ezt nevezték forgónak. Volt buzaforgó , minden harmadik évben volt benne buza, v. kalászos. Tengeriforgó , minden harmadik évben volt benne kukorica, vagy burgonya. Kaszáló nem volt, csak rét, a rétet kaszálták és ősszel oda jártak a marhák legelni. Fekete ugar pihenő parag, a kukorica, krumpli után üresen maradt a következő év tavaszáig; március-áprilisban felszántották, de még előtte kapával a kukorica töltését elegyengették. Rét itt kaszálták a szénát. A sargyu kaszálása után a rétre jártak legelni a tehének. „Rétbe járnak a marhák, több tej van” szokták mondani olyankor.

1/a Begyöpösödött, elhanyagolt terület a parag /az első a nyújtottabb, hangsúlyosabb/ Ilyen területe csak annak volt, aki munkaerő hiányában, fogaterő hiányában nem tudta megművelni.

1/b. A nyomás szót nem használták s így nem is őrzi ezt a nevet a faluban határrész.

2. Parag annak a földterületnek a neve, amelyet az aratás, vagy kukoricatörés után fél évig pihentettek.

2/a. Csak a fekete ugar kifejezést használták és azt a földterületet hívták így, amely a kukorica, krumpli után üresen maradt a következő év tavaszáig. Más ugar szót nem ismernek.

2/b Az ugarol szót nem ismerik.

3. Parag / az első a nyújtott, hangsúlyos/ Ilyen földje csak annak volt, aki nem tudta megműveltetni, v. megművelni.

„Ez a föld is paragon hever!”

- 3/a. Szokásban volt a nagygazdáknál és a kiscgazdáknál egyaránt paragot hagyni minden évben a kukorica vagy burgonya után. Ez a szokás megvolt 1952-ig, a TSZ megalakulásáig. Azóta őszi mélyszántások vannak. A szőlőkben lévő rétte-
rületet még ma is paragnak hívják.
- 3/b. A parag szó nem szerepel földrajzi nevekben.
- 3/c. A parag szó összetételekben nem szerepel.
4. ~~Taró~~ Taro a learatott gabonaföld neve. A taro szóban az a nyújtott, az o röviden hangzik. Volt : buzataro, rosz-
taro, árpataro, zabtaró, lóhertaro.
- 4/a. A taro egy részébe karikós-répát-taro-répát, bibort vetet-
tek. Amit nem vetettek el, azt mindjárt az aratás után
buktatták. Tarobuktatásra jártak a férfiak. 5-6 cm-es szán-
tás volt ez. „Hová mesz ?” „Tarot buktatni.”
- 4/b. A tarora hajtották a disznókat gabonahordás után. A kanász
hajtotta ki. Ezt úgy hívják, hogy taroba jár a kanász.
5. Rét annak a területnek a neve, ahol szénát termeltek.
- 5/a. A réten kizárólag csak szénát termeltek, a sargyu beta-
karitása után ide jártak a marhák.
- 5/b. Szentgyörgynap után nem lehetett a rétbe járni addig, amíg
a sargyuszéna be nem került. Ezt nem nevezték meg külön
szóval, nem ismerik a fütiltás-fűszabadítás kifejezéseket.
- 5/c. Nem él földrajzi nevekben sem a fütiltás-fűszabadítás, vagy
tilalmas kifejezés.
6. Legelő /rövid ö-vel ejtik/ annak a földterületnek a neve,
ahová a marhák tavasztól ősziig kijárnak legelni. / Vannak.
akik a legelő szót két ll-el és rövid ö-vel ejtik, így:
legellő / „Legelőre járnak a marhák.” „Ki^hajt a csordás
a legelőre.” „Hajt a csordás ”
- 6/a. A savanyu, rossz minőségű földet használták legelőnek.
Használták még a paragot és a rétet is sargyukaszalás után.
- 6/b. A páskom szót nem ismerik.
- 6/c. Nem szerepel a páskom földrajzi nevekben sem.
7. Tanárok - A szőlőhegybe felvezető bevágást, kocsit
hívják még ma is így. Kistanárok /kisebb bevágás/,
Nagytanárok /mélyebb bevágás/ Pl. Az Ötvöskönyiba beve-
zető ut neve a szőlőhegyen.

8. Horha a szőlőbe felvezető keskeny utat hívják így. Olyan keskeny bevagás, amelyben csak egy kocsi fér el. Két kocsi nem tudja benne egymást kikerülni. Ma is használják. „A horhába mentünk föl.”
9. Tag a szántóföld egy részét hívják így. „Ebbe a tagba csak búzát vetek.” „Egy tagban van a birtoka” Egy gazdának nagyobb mennyiségű földterülete /pl. 4-5 holdja/ egy tagban, vagyis egy darabban van.
- 9/a. a tag szó földrajzi nevekben nem szerepel.
10. Telke, háztelke. Azt a területet értették, amelyen a ház állt, a gazdasági udvar és a konyhakert együtt. Belsőség neve. Házhely, lakhely neve. Telke helyett fontosa szót is használták. „A János bácsi fontosán keresztül mész Csősz Zsigához.”
- 10/a- Kerékharszti telek, a falu nyugati része, ami az 1930-as években épült be.
11. Kert A háznál lévő földdarab egy része. A kert szó kerítés fogalmat is jelöl. Nincs az utcán kerítése = „Nincs neki kertje.” Szép kerítése van = „Szép kertje van.” Bedült a kerítése = „Bedült a kertje.”
- 11/a. Zaboskert a határ egyik részének neve.
Méheskert szintén a határ egyik részének neve.
- 11/b. Az öregek emlékezete szerint a zaboskertben és a méheskertben azelőtt gyümölcsös volt. Még ma is áll néhány kiöregedett fa. Veteményeskert is volt ott valamikor.
A földje még ma is nagyon jó, mint a kerti föld.
12. A határban lévő két ut közötti terület a dülő. „A vágási-dülőbe megyünk dolgozni.” - A szót rövid ü-vel, rövid l-lel, de hosszú ő-vel ejtik. -
A falu határában lévő dülők nevei : Szilosi dülő, kácstovai dülő, bihacsapási dülő, varasdivógyi dülő, vágási dülő, minályfai dülő, küvögyallai dülő, téglásszini dülő, rokkant dülő, szélestői dülő.
A dülő szó földterületet is jelöl. 30-70 kat. hold nagyságú terület neve egy dülő.
Használták mértékegységül is. Egy dülőföldnyi távolság 300-400 méter távolság. Pl. Valaki azt kérdezte, milyen messze van, ahová indul, azt válaszolták, hogy egy-két

dülőföldnyire.

13. Hatar, mező Kinn a határban, a mezőn dolgozik. Aki a határban, vagy mezőn dolgozott, az csak a szántóföldön dolgozott.
- 13/a. A föd /föld/ szót használják hatar, mező értelemben is. A kukoricaföldön kapának, a répaföldön kapának. A Krump-
liföldön krumplítáznak. Janiföldön jó lóher termett.
14. Irtás erdőkivágás utáni terület.
Vágás az egyik dülő neve, ami valamikor erdő volt.
15. Megye azt a földszávet jelentette, amelyik amelyik a földszomszédokat elválasztotta egymástól.- A megye szóban az első e nyílt, a második e zárt. -
„Eiszántotta a szomszédom a megyémet. ”
„ Kiszántotta a megyecüekemet a szomszédom.”
- 15/a. A szörös megye szót nem ismerik.
- 15/b. Mezsgyekaró = szőlőhelyen jelöli a határt.
Megyecüjek, megyecovek a szántóföldön jelöli az egyes gazdák földterületének szélét, határát.
Akácfából voltak, 40-50 cm hosszú, 6-8 cm átmérőjü, végén meghegyezett cövekek, amelyek a földből 10-15 cm-re kiálltak, hogy szántáskor a taligának ne akadozzon.
A földtulajdonos a keleti, ill. északi megyére volt köteles cüeket verni.
- 15/c. Határjárás. A községi bíró az egyik előljárával kocsira ült és bejarta a határt azért, mert a buza-
mezőbe nem kerülhetett más növény, csak buza. A kukoricás mezőbe meg csak kukorica kerülhetett. Ezt hívták határjárásnak.
16. Határujraosztás nem volt sohasem.
- 16/a. Nem volt.
- 16/b. Szólások : Félreáll a szája, mint akinek nem jutott kenderföd. - a kenderföd nagyon kicsi volt és aki szomorú volt, az azért pusult, hogy neki még annyi sem jutott.
17. nincs fekete föld.
- 17/a. agyagosföld = téglasszinü agyagos , ebuól a földből tég-
lát is csinálnak.

- 17/o. Atádi uti nomok homokos talaj.
- 17/c. nincs
- 17/d. nincs
- 17/e. A televényes föld ha szárazság van, akkor is rossz, mert kemény, ha eső van, akkor is rossz, mert sáros.
- 17/f. A sovány föld világos színű, amit nem trégyáztak már régen, legalább 10 éve nem.
- 17/g. A kövér, Zsiros föld barnás, morzsalékos, könnyen munkálható.
- 17/h. nem ismerik a hideg földet.
- 17/i. A vadföld mélyebb szántáskor kerül elő. Világosabb, mint a felső termőtalaj és sovány, terméketlen.
- 17/j. Élő föld a talaj felső rétege 25 cm-ig. Az a föld ez, amit évről évre megmunkálnak
- 17/k. Holt föld víznyomásos terület, ami azon az éven nem terem.
- 17/l. A szikárföld tó környékén elterülő föld. Ez nem termőföld. Szürkés, hézagos.
„Olyan ez az ember /asszony/, mint a szikár föld ”
Vagyis terméketlen.
18. Hód. Van kishód = Magyarhód = 1200 □
nagyhód = kataszterhód = 1600 □
- 18/a. A kőbő nem földterületet mért, búzát mérték vele. Kb. 50 kg. Ennek fele a fölöntő. Így fogatták föl a kanászt, csordást, kovácsot, néhány fölöntő búzára.
- 18/b lánc = 10 öl
- 18/c. nincs.
- 18/d. egész szekszió = 12 magyar hold
fél szekszió = 6 magyar hol
Aki fél szeksziót vitt férjhez, az gazdag lánynak számított.
- 18/e. -
- 18/f. -
- 18/g. -

II. A trágyázás

A. A trágyázás módjai, trágyafajták

1. Nem volt hálátás.
2. Nem volt tarlóégetés.
- 2/a. -
- 2/b. -
- 2/c. -
3. Zöld trágyázás Szeptemberben vetették el a bibort és következő évben szántották alá kukorica alá. Ez nagyon jó volt a kukoricának. Ezt zöld trágyázásnak hívták.
- 3/a. Zöld trágyának vetették a következő növényeket : bibor, borsó, baltacin.
4. Az állatok alá az istállóba alam kerül. „Be van almolval”
- 4/a. Alamnak használták : sás, szóma, sásos széna, leveles.
- 4/b. Almónak, bealmónak az állatok alá. „Erigy, menny almoní !”
5. Gané, ganyé. „Megyek etetni, ganyézni. ”
6. Az első világháború alatt trágyáztak szómával kevert állati trágyával, levelessel = falevéllal kevert állati trágyával, sásosszánával, vagy rosaz szénával kevert állati trágyával.
- 6/a. A trágya, gané fajtái : Lóganyé, marhaganyé, birkaganyé, disznóganyé.
- 6/b. A tyúk trágyáját tikkgané néven ismerik. Palánta alá rakták, veteményes kertbe tették, mert jobban hajtotta, zavarta a veteményt.
- 6/c. Az emberi ürüléket nem használták trágyázásra, mert nagyon bűdös volt. Földbeájták, vagyis egy gödröt ástak a kertben a fák alatt és oda temették el. ezt a műveletet rendszerint korán hajnalban végezték, hogy amire reggel lett, már ne bűdösködjön.
7. Itt nem égették el soha a trágyát.
- 7/a. A trágyát soha sem használták fűtésre.
- 7/b. Nem ismerik az árvagané kifejezést.
- 7/c. A kötött talajokra jobb a lógané, a jobb földekre

jobb a marhagané. Mindenütt jó a marhagané, erősebb, mint a jógané és nem éget a szárazságban.

„A pap hazudik, de a gané nem hazudik. ”

7/d. Kerítést soha sem csináltak trágyából.

7/e. A trágyát melegágyak készítésére használták. A melegágyat a következő képpen készítették : a föld felszínére 50cm vastagon terítették lóganyét, erre 10-15 cm erdei földet terítették rá. Az egésznek a szélét deszkával körülrakták. A tetjére legjobb a zöveg, üveg = üveg, deszkára volt az üveg fektetve.

Paprika, paradicsom, káposzta palántáknak készítették melegágyat. A dohányépalántáknak is csinálták uradalmakban. Emberemlékezet óta csinálták a melegágyakat.

C. A trágya kezelése, minősége, kihordása, a földön való szétterítése, a földbe való bekeverése.

6. A gazda kiganéz, kihordja a ganét „Kitolom a ganét az istálóból. ”

6/a. A kiganézás leírása: Kiment a gazda az istálóba, fogta a vellát, az állatok alól leszedte a ganéjt és rárakta a sráglára vagy talicskára, vagy tragacsra és kitóta a ganéjdombra. Ott ledöntötte és eligazította, hogy könnyebben rohaggyon.

7. Ahol kevés vót az állat, és sok vót a szóma, ott a szómat gázótatták ganéjnak. Marhákkal és lovakkal is csináltatták, kinek milyen állata volt.

7/a -

8. Ganédomb, ganéarakás az udvaron összerakott trágya neve. „Ott van az istáló végige a ganéarakás ”

8/a. Az udvaron vagy az istáló végiben, pajta végiben rakják össze a trágyát. Nincsen kerítése, a puszta földön van. Uradalmakban kihordták a ganét a mező szélére, a dülő mellé, leszórták, állatokkal, kocsival leházózták és földdel lefojtották. Ez volt a jó trágya. Amikor szántani akartak, előtte széthordták a ganédombot és rögtön szántották is frissen. Így a szél nem tudta a ganyét kifujni.

9. Állás közben mögérik a ganyéj. „Mögérett a ganyéj.” Fekete májás volt a mögérett ganyéj. Ezek jók vótak.

10. A trágyázásra legalkalmasabb az érett ganéj, amelyben már eróhatt a szóma, vagy esetleg barnán látszik még.
11. Félérett ganéj, szómás gané. „Ej, de szómás ganét viszel!” Ez nem sok érő. ” Igy csufolták azt, aki ilyen ganét vitt a mezőre. A szómás gané a legrosszabb minőségű.
12. Az érett ganéj Májás ganéj.
- 13/a. Száraz, vagy taplós gané nyáron van, amikor kevés az eső és a Nap kiszáritja.
- 13/b. Meleg gané. Amikor ganéhordáskor a domb belseje meleg, akkor azt szokták mondani, meleg ez a gané. Olyan forró szokott lenni, hogy alig ájja el az ember lába. Még lábbelin keresztül is melegít.
- 13/c. Nedves gané ganégödörben van, folyékony, ezt nem viszik el a földre, csak a sűrűjét szedik ki vellával. A disznó, hizó alól kiszedett gané a disznógané.
- 13/d. nem ismerik.
14. Ganét hord a gazda. Lovaskocsival odaának a ganédombhó, fölhányák a kocsira vellával a ganét, majd kivisszik a mezőre. Itthon segítséggel történik a fölhányás, főleg az asszonyok segí enek. A földön egyedül végzi a lerakást az ember.
- 14/a. A ganéhordás leginkább tavasszal és télen történik. Amit ősszel akar felszántani, oda ősszel hordják ki a ganét. Télen szánnya = szánnal, tavasszal, ősszel kocsival hordták a trágyát.
Eszközök : vella és ganéhuzó kapocs.
A ganéhuzó kapocsnak hosszú nyele van, azon egy két-águ villa lehajtva, hogy le tudja vele húzni a kocsi-ról hátrarele a ganét.
- 14/b- A ganét a földön ha nem tudták elteríteni, akkor rakásba, kupacba hordták.
15. A szántóföldön kupacba rakják a ganét. „Hogyan hordtad ki a ganét ? ” A válasz rá ” Kupacba.”

16. A kupacok szétterítését asszonyok végezték. Vellával mennek a kupacsorokon és a kupac köré szétszórják a ganét, utána eligazítják. A szétszórás nagy csomókban történik és ezért kell még utána eligazítani. Ez mind vellával történik.
17. Ganéhányas jelenti :
1. a gané kocsirarakását,
 2. ganédombot
18. A ganéval kapcsolatos mondások :
- „Ha a ganén gomba nyő, esőt jelentett. ” Ezt még ma is mondják.
- „Ha nősulni mész, ne hogy disznóganéba lépj, mert nem lösz szöröncsed !”
- „Mindön kokas a maga szemétdombján hatalmas. ”

III. Az eke és a szántás

1. Nincs meg annak emléke, hogy kapával vagy ásóval művelték vőna.

1/a. Fagöröndös eke, aminek a csöröszlája vasból volt, meg a laposvasa és kormányja is vasból volt, olyan még most is van a faluban Hosszu János Kálvin utca, Kisgyura István Kossuth u. 8. szám alatti lakosnál. Faeke is volt a faluban, az 1920-30-as években még elég soknak volt. Öreg Pálffi Józsefnél még van a Templom utcában.

1/b. A faekéket és a félig fa ekéket az 1930-40-es évek elején váltották fel a vasekék. 1931-ben hozatta Budapestről a vasekéjét Szecsődi József 55 éves Petőfi u. 25. számú lakos.

2. Az eke szállításának módja. Ha szántani mentek, akkor kocsira tették és úgy vitték ki szekéren az ekét a földre. Voltak, akik a falu közelében lévő földjükre ekesusztatón ekesuszton vitték ki az ekét. Még 1956-60-ban is használták ezt a szállítási módot.

3. Az eke neve : eke, zekét, vitték ki " Főtették a zekét a kocsira ?" Kivitték a zekéket a földre.

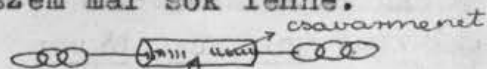
A vaseke részei :

1. laposvas = ekevas
2. kormány
- 3-4. göröndő
5. csótár
6. csótárszorító
7. lánckampó, kampó
8. ekeszarvrögzítő
9. ekeszarva
10. ekeszarvmerevitő

A taliga részei :

1. kerék
2. agy, tengely
3. taligavánkosszabályzó
4. -
5. vánkos

6. taligaváz
7. taligahuzó
8. vonyólánc
9. buborka, a vonóláncon van szabályozó, a hosszúságot szabályozza olyan esetben, amikor egy láncszem már sok lenne.

ezt kell forgatni.

- 3/a. Az ekét úgy hozatták Budapestről a szerszámgyárból. Már nem emlékeznek rá, mennit fizettek érte.
- 3/b. Az eke előkészítése szántáshoz úgy történt, hogy a kováccsal megéleztették a laposvasat és a csoroszlát. Esetleg a csavarokat leolajozták. Vagy, ha a kormány kilyukadt, akkor a kovács befoltozta.
- 3/c. Hogyan élesítették meg az ekevasat? A laposvasat, csoroszlát a kovácsbeletette a tűzbe, majd kikalapálta. Maguk a gazdák ezt a munkát sohasem végezték, az élesítés a kovács dolga volt.
- 3/d. Nádalás, megnádalás csak tengelytöréskor, vagy ha a taliga eltörött csak akkor történt. A kovács a tűzbe rakta a törött részt és tüzesen kikalapálta a hibát.
4. Üsztöke a neve annak a fának, amivel szántás közben az ekevasról letisztítják a ráragadt földet, vagy gazt. A szántás közben az üsztökét az ekén tartották, és addig használták, amíg a szántástartott. A földet, a tökindát, ganét tisztították le vele az ekevasról.

Az eke fogatolásának módja

A. A ló befogása

5. Az eke elé fogott lovak neve.

A baloldali: Sári, a jobboldali : Remény
csás, hajszás

Gyeplűfogós ló olyan ló, amelyik a farkával csapkod és a gyeplő alá vágja a farkát. Az ilyen ló veszedelmes. Ilyen lova volt egy ízben Szecsődi Józsefnek, aki igyekezett aztán tuladni rajta.

6. Ostor, korbács annak a szerszámnak a neve, amivel a lovat hajtják.

Az osztor részei :

1. nyel
2. korbácsstelek, és itt van a sallangó is. A sallangó a korbács ismertető jele is.
3. korbács, ostor
4. sudár

6/a. Korbácsstelek az ostornak az a része, amivel rákötik a szíjat a nyelre.

Tárgyragos alakja : korbácsstelket

„Rákötöttem a nyelre a korbácsstelket”

6/b. Nyel az ostor fából készült része, amire a korbácsot rákötik.

Sallangó színes, piros, kék posztóból vagy cifrára vágott bőrből készült dísz.

Sudár a korbács végén lévő rész, ami pattan. A sudár háncsból szokott lenni. A háncsot megfonják és fonva kötik rá a korbács végére. Ezt készen nem lehetett vásárolni.

7. Kötőfékszár annak a lószerszámrésznek a neve, amivel a lovat az istállóban a jászolhoz kötik. Kenderkóckötélel van, de lehet láncból is. Egyik felől a kötőfékfejkarikába, másik felén a jászókarikába erősítik.

7/a. Résznevek :

kötőfékfej szíjból, gurtniból, kenderkócból

kötőfékfej karika vasból van, 5 cm átmérőjű.

8. Hám szíjból van, esetleg gurtniból.

„Nem jól van a hám a lovon ”

„Kilépett a hámból a ló ” /ez szántáskor fordul elő. /

8/a. A hám résznevei :

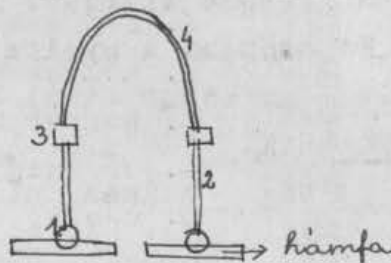
1. huzó benne egy karika, melynek neve szügykarika
2. nyakszija
3. itt nincs ilyen rész
4. hátszija
5. itt nincs ilyen rész
6. hasló
7. táska
8. istráng

8/b. A hámmal kapcsolatos szólás :

„Kirugott a hámból ” berugott emberre mondják, vagy arra, aki félre lépett.

9. Istráng a neve annak a szíjból vagy láncból, kócból készült lószerszámalkatrésznek, amely a hámot a hámfával összeköti.

Részei : 1. csat, ist
2. istrángszár
3. húzókarika
4. húzó

- 9/a. A következő szólásokban szerepel az istráng szó :
„Még három istránggal sem huzatnád el !” Ezt akkor mondják, amikor valami nehezét kell megmozdítani, vagy ha valaki nagyon nehézkes valaminek a véghezvitelében, hajthatatlanul ragaszkodik nézeteihez.
„Elmegyek, még ha istránggal megkötöznek is !”
/elmegyek a bálba minden áron /

- 9/b. Komótos szerszám nem szorítja és nem is tág a lónak. Éppen jó, könnyen mozog benne. „Jó komótos szerszámmod van.” Résznevei ugyanazok, mint 9-nek. Nem jelent újabb vagy más szerszámot.

10. Gyöprűszár / a szóban rövid az ü /

Ez annak a hosszú szíjnak a neve, amivel a lovakat irányítják.

A gyöprűszár részei :

1. hajtószárcsat
2. hajtószár
3. gyöprűszár külső /a szabadoldalon megy/
gyöprűszár belső /a két ló közötti oldalon/

Közszár is lehet a belső szár.

„Hogyan áll a gyöprű a kezében !” Akkor mondják, ha valaki nem ért a ló hajtásához.

10/a. Szólások a gyöprűvel kapcsolatban :

„Hosszúra engedték a gyöprűt ”

„Megengedjük a gyöprűt ”

„Jó lenne szorosabbra fogni a gyöprűt !” /fiataloknak mondják az öregek. /

11. Kantár annak a szerszármnak a neve, amelyet a ló felszeresázásakor a ló fejére tesznek. Erre csak egyszerű szíjból készült kantárok vannak. Diszítésére nem törekedtek sohasem.

11/a. A kantár részei :

1. fejrész,
2. homlokszíz
3. kantárszárcsatt
4. orrszíz
5. csatt, orrszíjcsatt
6. zablavas, cigány-és feszítőzabla
7. szemellenző
8. szemellenzőtartószíz
9. állazó
10. kantárszár

11/b. Szántáskor használják szájkosarat, de nem általánosan. Most már nem használják. Kb. 1952-ig, a Tsz megalakulásáig használták egyesek.

12. Hámfa olyant használnak itt is, mint amilyen az utmutató 30. oldalán látható képen van.

Kisafa néven is ismerik. Ez kettős hámfa lehet csak, hámfába egy lovat lehet befogni, kisefába két lovat fognak be.

részei: 1-2. hámfa

3. pereckarika

4. huzólánc, huzatólánc

12/a. A szántásnál használt hámfa hosszabb és szélesebb, mint a kocsin lévő. Akülönbség 20 cm hosszúságban és 2-3 cm vastagságban.

13. Hámfa a neve annak a vízszintes, fából készült eszköznek, amelyhez befogáskor az istrángot erősítik. Szántásnál kettőshámfa kocsinál egyeshámfa.
14. Befognak akkor, amikor a lovat a kocsi, vagy az eke elé kötik, hogy azt huzza.
Pl. „Befogtál már ?”
15. Eléfognak az ekének
Pl. „Elejbe fogtál az ekének ?”
15. Kifognak, akkor, amikor a lovat leszerszámozzák.
Pl. Kifogták a lovakat a kocsiból.
Lefogtad az ekéről a lovakat?
Lefognak az ekéről.
A taligán van egy kampó, arról leakasztják a hámfát, ezért mondják, hogy lefogtál az ekéről.
16. Mikor a lovat be akarják fogni, előtte a gazda főlszerszámoz. A lóra helyezi a lószerszámot, a fejébe pedig a kantárt huzza.
- 16/a. Leszerszámoz. Az előbbi fordítottja. Először a kantárt veszik le, utána a szerszámot. Leszedi a lóról a szerszámot.
17. A lovak indítása :
Ne, Sári ! Ne, Mancsi !
Gyü ! Ergye ! /ujabban/
Csettint egyet a nyelvevel, majd mondja : Ne !
- 17/a. A lovak meállítása :
Hó ! Hóhe ! Pszt hó ! Állj ! /Ezt csendesen mondják/
- 17/b. A lovak jobbra terelése :
Tüled ! Hojszt tüled !
- 17/c. A lovak balra terelése :
Hozzád ! Hojszt !
- 17/d. A lovak hátráltatása :
Curikk ! Vissza ! Hátra !
- 17/e. A lovak siettetése :
Ne, ne ! és csettint egyet. Gyüa ! Gyüa !
- 17/f. A lovak lassítása :
Hóhe és Pszt !

- 17/g. A lovak irányítása az eke visszafordításánál :
Tüled ! Hozzád !
- 17/h. A ló lábának felemelése vagy felemeltetése :
Add föl a lábodat ! Add ide a lábodat !
- 17/i. Menet közbeni biztató szó : Nye, Nye !
Ha azt akarja, hogy vizeljen a ló, akkor megáll és füttyül.
18. Itt nincs hajtógyerek.
19. Az ökör befogása

Járom, iga az az eszköz, amelybe a tehenet fogják.

Igába törik, járomba törik.

A jármot vagy igát fából faragja a bognár.

Részei :

1. járom
2. ~~axa~~ afa /az első a nyujtott, alfát értenek alatta.
3. béfa
4. járomszög
5. derékszög

19/b Hosszu járom vagy hosszabbitott járom. Bakhátas szántás-alkalmával használják. Láncsal hosszabbitják meg a két tehen közötti távolságot 40 cm-ről.

19/c. A tehenet szokták gyéprével, kötélgyéprével hajtani. Ez csak egyágu kötél, amelyet a fejhez erősítenek és ezzel irányítják a tehenet.

1920. körül jött divatba, amikor az uradalomtól kishaszonbérbe földet osztottak, és soknak nem volt lova, amivel megművelte volna kis földjét. Ekkor fogták be a marhákat.

20. Marhakötél, marhalánc annak az eszköznek a neve, amely befogásnál a tehen fején van. Kötélből kettő szokott lenni, hogy egyik tehen a másikat ne bántassa. Egyik felén a tehen szarvára, másik felén a jászókarikához van kötve. Azért van két kötél, hogy egyik oldalra sem fordithassa a fejét.

A marhakötél részei : 1. marhakötél

2. potrina fából van.

20/a. A lándöbl csak egy van. Bikák begkötésére használják inkább.

A lánc részei : 1. lánc

2. karika

21. A jobbra fogott tehén, ökör neve : Hajzás

22. A balra fogott tehén, ökör neve : Csás.

22/a. Jobbról a magasabb tehenet fogják, balról az alacsonyabbat, mert szántásnál a brázda mélysége a magasságot lecsökkenti és így egyformá magasaknak látszanak.

23. Elöttjár az, aki szántáskor a tehén előtt jár.

23/a. Hajtó irányítja szántáskor a teheneket, ökröket.

23/b. Miért kell vezetni a teheneket, ökröket ?

Az ökör, tehén nem olyan tanulékony, mint a ló. Ha néhez a teher, akkor nem előre megy, hanem oldalra jobbra vagy balra igyekszik. Így akar a tehertől megszabadulni. Többnyire előtte járnak, és szavakkal biztatják: Ide, Vissza, Hó. Ha vezetik, akkor mindegyik tehenet, ökröt külön-külön kötélen vezetik.

24. Tézsla, járomrud Erre kapcsolják rá a jármot és a taligát. A tézsla részeit sajnos nem sikerült elmondanom. Szántásnál vagy négyesfogatnál használták.

25. Guzs Régen a faekéhez a jármot úgy guzsolták oda. A csomózás módját már nem ismerik.

26. Eléfogják az ekének

Járomba fogják, ha kocsi elé fogják.

27. Lefogják az eke elől.

Kifogják a járomból.

28. Nem használják a feljáromoz kifejezést.

29. Az ökör, tehén megállítása : hóhe !

29/a. Az ökör, tehén jobbra terelése : Piszt ! Hi ! és ugyanakkor az ökrök mellett jobbról durrant az ostorral.

29/b. Az ökör, tehén balra terelése : Piszt ! Ha ! és balról durrant az ostorral.

29/c. Az ökrök, tehenek hátráltatása : Hi ! Vissza ! Hátra ! és fölöttük közepén durrant az ostorral.

29/d. Az ökrök, tehenek siettetése : Ne! Ne! /ezt gyorsan mondja / és mindenik tehén felett durrant egyet az ostorral. Összesen kétfőt. A Ne erősen, hangosan hangzik.

- 29/e. Az ökrök, tehének lassítása : Hő! Hő! Hő! / ezt hallkan mondja, nyugtatóan./
- 29/f. Az ökör, tehén irányítása az eke visszafordításakor :
Hajzás! Csás! Túled!
- 29/g. Az ökör, tehén lábának felemelése : Add ide a patádat!

C. A szántás

30. Szánt a gazda, fölszántom a földet. A trágyát alászántotta . elszántottad a megyét. Kiszántják a csutát. Ha a vetés rosszul kel, akkor kisztántják, vagy alászántják.
„Jó mögszántottad a földet?”
„Gyéren szántottad a földet!” = vékony szántás.
„Jó emunkátad a földet!”
31. A buza alá háromszor meg vót szántva.
A rozs alá is háromszor jö vót fősztantani.
Az árpa alá őszi szántás egyszer és tavasszal mókótak /sarabolást jelent/.
A krumpli alá előtte éven nyáron fölszántották a tarót és tavasszal közvetlen vetés előtt frissen mélyen /20-25 cm/ fölszántották 7-8 calra.
- 31/a. Ismerik . Pl. elmegy a fölszántott tartló mellett és mondja : Ez egy fősztantott taró föld. ”
32. A szántás fajtái :
1. taróbuktatás Csak két ujjnyi szántás, hogy éppen csak ki ne dobja az eket.
 2. keverőszántás 7-8 cal méllen . Ennél méllebben nem szántottunk. Gabona alá a második szántás vót illen. Ezt augusztusba végezték. István király közben szokták csinálni.
 3. vető alá szántás 4 calra szántják közvetlen vetés előtt szeptember utollán, október eleibe.
 4. méllszántás ősszel 7-8 cal méllen. Amig le nem fagy, addig lehetett csinálni. Tavasszal ebbe jön az árpa, zab.
 5. Tavaszi szántás kukoricának 4-5 cal méllen, mert annak bele köll kapaszkoni az eleven földbe. Krumplinak, répának már méllebb köll.

6. Gyöptörés ősszel történik. Szántatlan földek, rétek felszántását hívják így.

32/a. Csekéjen van szántva /csekélyen, vékonyan / olyan vékonyan, hogy abba vetni nem lehet. A tarlót buktatják meg így.

Gyéren van szántva , abban termelni nem lehet.

32/b. Attól függően, hogy mit vetnek a földbe, van :
krumpli alá szántás, kukorica alá szántás, buza alá szántás, zab alá szántás, árpa alá szántás, répa alá szántás, rozs alá szántás,

A szántás különféle módjai :

33. hátszántás A középbarázdán indul el az eke, s mikor kikerül a föld végére, a gazda kidüti az ekét, és ismét felállítja, még pedig úgy, hogy az előbbi barázda mellett megy vissza. Így a két barázda egymásra esik és középen feldudorodik.

34. Körülshántás vagy brázdára szántás.

A gazda a föld egyik oldalán végigszánt az ekével, és a föld másik oldalán tér vissza. Ez így ismétlődik, végül a tábla közepén egy csupasz nyílás marad, brázda marad.

34/a. Brázda annak a nagy csupasz nyílásnak, vágásnak a neve, ami a szántás közepén marad. „Nagy brázdát hagyott.”

34/b. Bakhát keletkezik a földön a többszöri hátszántáskor.

35. Itt nem volt jobbra fordulós szántás.

36. Itt nem volt balra fordulós szántás.

37/a. Brázda a neve annak a keskeny árokfélének, ami az után marad szántáskor.

37/a. Vakbrázda az, amikor kiugrik az eke, szántatlanul marad egy kis darab föld, amelyre azonban a hant ráborul. Ezt úgy mondják, hogy alatta a föld parasztul maradt.

37/b. A makházás szántást nem ismerik.

37/c. A föld szántás után hepehupás, hontos, és ezeket az egyenetlenségeket boronával kell eltüntetni, hogy vetni lehessen. A serényes, kunyhós kifejezést nem ismerik.

38. Forduló a szántás azon szakaszának a neve, amikor a gazda a föld végén elindulva hosszában végigszántja a táblát, majd megfordulva a másik soron ugyancsak végigszántva a földet, a tábla ugyanazon végére tér vissza.

„Tizenkettőt fordultam délig ”

- 38/b. Félforduló amíg a gazda a tábla egész hosszában egyszer végigszánt. M „Még másfél forduló van vissza.” ez azt jelenti, hogy egyet fordul és még egyszer végig kell menni, de már vissza üresen jön. Vagy ha nagyon mély a brázda, akkor visszafelé ekével behuzattya, hogy ne legyen olyan mély.
- 38/ a. A gazda szántás közben többször visszafordul, vagyis a szántás közben a gazda a táblán körbe megy. Ha vége van a szántásnak, akkor a föld két végén a földet baszegi, vagy bevetteti.
- 38/c. Ekehajtás annak a keskeny földsvávnak a neve, amit az eke egyszer elfordít.
„Milyen széleset fogatsz ?”
39. Fogás Több fogásban szánt a gazda, ha a föld nagyon széles, vagyis több szakaszban, hogy a ló jobban ki legyen használva.
40. Dülő marad a tábla két végén szántás után, ami szántatlan, mert ezen fordulnak a lovak. Ez külön szántást kap végül, amit úgy hívnak, hogy bedülőznek. „Még a dülőzés van vissza és megyek haza.”
- 40/b. A dülőre jut kifejezést ismerik. Azt értik alatta, hogy valakivel sikerült megegyezni, vagyis dülőre jutni.
41. Bakhátas, bogárhátas szántás itt nincs.
- 41/a. Nincs.
- 41/b. A szőlőben van Bakhátas kapálás. Két szőlősor közepére huzzák a földet, elhuzzák a tüke tujétü a földet, ott brázda lesz, középen pedig bakhát. Ezt tavasszal csinálják, szüret után pedig a bakhátat visszakapálják a szőlőtőkékhez.
- 42-42 a-f-ig itt nincs.
43. Hont, göröngy az nagy földdarab, ami a szántás közben összetűpadt.
- 43/a. Hont akkora földdarabot is jelent, amekkorát a kutya után dobnak. „Mögdobáta honta a kutyát.”
- 43/b. Hont a neve az egészen nagy összetűpadt földnek is, amely szántáskor keletkezett. „Akkora hontok vannak rajta, mint egy asztal.”
44. Hentes, Hasábos ha vizes föld szántás közben egybetapadva fordul ki és nem megy, omlik szét. Szalonás marad.

Hontos, ha nagy rögök fordulnak ki az eke nyomán és nemis esnek szét. Ez száraz földnél van.

45. Hasábos szántás - nál a vizes föld nem esik szét, hanem egyben marad.

45/a. Nem ismerik a fészlik szót.

46. A szántás megkezdésekor mondják : Jézusom, segíts meg! A szántással kapcsolatban semmiféle hiedelem vagy szokás nem él a faluban.

IV. Egyéb talajművelő eszközök : borona, henger

1. Hontot törnek kapa fokával, vagy kisfejszével, ha szántás után nagyon rögös maradt a föld.

2- Bránya, bránnya annak az eszköznek a neve, amivel szántás után a göröngyöket összetörik. /borona/

2/a. Tüskeborona . Készült tüskebokor ágaiából, tüskefa ágaiból. Az ágakat összekötötték. Az ágak a boronaguzó fájához vannak erősítve. Ma is használják répa és fűféle magvak betakarásához.

Részei : 1. huzórud

2. takaró

2/b. Fogasborona. A helybeli kovács mester, Végh Imre 60 éves kovács mester készítette. Tőle vásárolták. Más nem csinál boronát a faluban.

2/c. A fogasborona fajtái :

1. fafogas

2. vasfogas

3. fagerendely+vasfog.

Ma más csak vasfogast használnak. A faluban fafogas nincs de fagerendelyes vasfogu fogas van soknak. A régi gazdáknak még mindnek megvan.

3. Boronál, fogasol. Beboronálja a vetést. A vetést tavasszal megfogasolják.

4. Porhanyó az a föld, amelyik a boronálás után jól fel van lazítva. "Jó porhanyó főggye van."

omlós, morzsalékos a jól elmunkált föld.

5. Henger annak a szerszámnak a neve, amivel a hontokat összetörrik.

Van simahenger, és gyűrűshenger.

Vetés után is használják.

5/a. A hengert emberemlékezet óta használják.

5/b. A simahengert bognár készítette : Molnár István helybeli bognár.

A gyűrűs henger gyári készítmény.

A henger méretei :

Van egy tagu, vagyis ~~két~~ 1 darabból álló, és van 3 tagu, vagyis 3-hengerből álló. Kettő egymás mellett és egy elől közepén. Egy tag hossza 80 cm. , átmérője 25 cm. Vadkörtefából készítik.

A gyűrűshenger hossza 120 cm, átmérője 25 cm. Sulya 8 q.

A gyűrűshenger csak három tahu és kizárólag gépi vontatásu.

A 3 tag együttes sulya 24 q.

V. A gabonafélék vetése. Boronálás, hengereles

1. Buzát, rozsot, őszi árpát ősszel szeptembertől november 15-ig szokták vetni.

Tavaszi buzát, árpát márciusban vetik.

A buza vagy rozs elvetése előtt vetik ősszel a bibort és az őszi takarmánykeveréket. Buza és rozs vetése után vetik tavasszal a krumplit, kukoricát és ipari növényeket : cukor-répat, lent, kendert.

2- A vetőmag kiválasztása . A vetőmagot külön vágják le akkor, amikor a kalászok még csak középerésben voltak. Külön is csépeltek cséphadaróval. Vetés előtt átrostálták. A jó vetőmag tiszta, teltszemű, fejlett, csiraképes.

2/a. Tiszta padlásra leöntve tárolták a vetőmagot.

2/b. Rostálás. Rostálják a gabonát kézirostával és szelelőrostával.

Pácolják a gabonát. Pácolás folyamata :

Leöntik a gabonát az udvaron tisztára söpört helyre, kék-küjből páclevet csinának egy fazékba és ebből a fazékból locsolják rá a vetőmagra, közben két személy falapáttal

ágyfolytában keveri. Az egész vetőmagot háromszor átfor-
gatják, hogy a páclével minden szem érintkezzen. Ezután
6 óráig állni hagyják, majd elvetik.

3. Vet „Befejezted a vetést?”

A búzát, rozst elvetik.

A földet bevetik búzával, rozssal.

Használják az elszórni kifejezést is. Pl. Elszórtad a
magot a földbe? /elvetted?/

4. Vetés „A vetés befejeződött.”

4/a. A vetés szó jelenti a kikelt gabonával teli földet is.
Pl. zöldülnek a vetések, kifagytak a vetések. Szépek a
vetések. Lesz kenyér, mert szépek a vetések.

A kézzel való vetés

5. Hazulról a mezőre zsákban szállítják a vetőmagot. A mezőn
a zsákból melencébe-fateknőbe öntik. Ezt legtöbbször a
gazda felesége viszi a vetőhöz, akinek a nyakába egy
abrosz van kötve. Az abrosz két sarka össze van kötve
és a vető nyakába van akasztva. A vető az abrosz másik
két sarkát balkézzel összefogja. Az asszony, akik mag-
hordónak neveznek, ebbe az összefogott abroszba önti be-
le a magot. A vető jobbkézzel vet úgy, hogy minden lépés-
re egyszer félkör alakban elhinti, elszórja a teljes ma-
rok magot jobbról balra.

Búzát, rozst, árpát vet teljes marokkal, apró magot, pl.
bibort, lóhert, lucernát három ujjal - hüvelyk, mutató-
és középső ujjal, - szintén jobbról balra lendítve karját.

5/a. Fölülvetésnek vagy rávetésnek azt nevezik, amikor a ki-
kelt gabonafélékre újra vetnek apró magot. Pl. árpára
lóhert, zabra lucernát vetnek rá.

5/c. A fölülvetést, rávetést még ma is csinálják. A gabonák
kézi vezetése megszűnt 1952-ben a Tsz megalakulásával. Azóta
vetőgéppel vetnek.

5/d. Abroszból vetettek. Házi szőtt fehér kenderből készült
kizárólag vetés céljára. Vetőabrosznak nevezték. Mérete:
60 cm széles és 120 cm hosszú egyszerű, disztelen, sima
abrosz.

6. Fogás akkora földterület, amelyet egy ember egyszeri menéssel beszór maggal. Kb. 3 m széles.
Először a földet hosszában elvetik, mégül bedülőzik, vagyis a végeket is bevetik.
A vetés iránya a föld hossza, a szél után. A szél irányába halad a vető és sohasem szembe széllel vetnek.
- 6/a. A féllábra vetést nem ismerik.
6/b. Nincs neve, minden lépésre vet. Ballábra vet. A ballába van elől, amikor szórja a magot.
6/c. Nem nevezik semminek.
6/d. Vet "elveti a magot"
7. Két oldalra nem szokták szórni a magot.
- 7/a. Fogás annak a területnek a neve, amelyet a gazda egyszeri haladással bevet, egyoldalra szórva a magot. „Széles fogásba sose vess !” „Nagyot ne fogja magad elé!” , mert a széleire kevés mag jut. Kb. 3 m a fogás.
8. Fótozó vetést végez a gazda akkor, amikor a hiányosan kelt vetést pótlólag maggal beszórja. „Kiküldik az embert vetést fótozni.” Még ma is csinálják a fótozó vetést, ha a vetőgépsorok nem érnek össze, vagy a vetőgép elakadt. Az így keletkezett ligeteket fótozzák. „Ott is van egy liget, fótozd be !”

A géppel való vetés

9. 1936-ban szórványosan 2-3 parasztnak volt csak vetőgépe. 1940-ben már általánosan használták.
- 9/a. Csak kézzel vetettek 1936-ig. Semmiféle vetőszerkezetet nem készítettek, és használtak.
- 9/b. A vetőgép részei : 2db első kiskerék, 2 db hátsó nagy kerék tengellyel, magláda, henger, fogaskerekek, vetőcsövek, a tartóváz, huzó-vonószerkezet.
- 9/c. A gépi vetés leírása.
A gépet két ló huzta. Lóvezető, gépirányító és géputánjáró tehát 3 ember kellett a vetéshez. A vetőgéppel együtt a mőtőmagot is kivitték a mezőre zsákokban. Ott a mezőn a vető-

magot melencébe öntötték. A melencéből a vetőládába került annyi mennyiség, amennyi egy-két fordulóra elég. A vetést mindig a mögyén, a jobboldali mögyén kezdték és mindig balra fordultak. Indulás előtt a vetőgépet beállították annak megfelelően, hogy mit vetettek. Buzánál 8-ra, zabnál 11-re, kukoricánál jeljesen kinyitották a gépet. Ezután a lövezető, aki rendszerint nő volt, a két ló közé állt, megfogta a belső győprűszárakat és amikor a gépvezető mondta: mehetünk, akkor elindultak. A lövezető a hajszás /jobboldali/ lovat a mögyétől kb. 30-40 cm-re vezeti. A gépvezető az első fordulónál a gépet úgy vezeti, hogy a jobb első kerék a mögyén halad. Visszafelé a bal első kerék az előző hátsó nagykeréknyomban halad. A géputánjáró indulás előtt a gépet leereszti, vagyis a szabályozókart leengedi. Amikor kieri a gép a föld végébe, akkor a géputánjáró, aki legtöbbször nő, a gépet elzárja. A géputánjáró vigyáz hátul, hogy vetés közben a csövek el ne akadjanak, vagyis állandóan folyjon a mag. A vetés végén a föld két végét bedűlőzik.

10. A magot beboronálják.

„Most elfogyott a vetés, nekiállunk beboronálni a magot.

„Délután visszamegyek magot boronálni.”

10/a. Beboronálás /most magtakarásnak hívják/

„Elvégeztem a beboronálást, eshetik az eső.”

11. Ha a gazda boronálás után még simítani akarja a földet, akkor leódalazza. A kocsi oldal két végére láncot köt, a lánchoz a hámfát erősíti és így lovakkal húzatja a kocsioldalt, vagyis ódalaz

„Leódalaztam mind a két hódát.”

12. Semmiféle szokás nincs és nem is volt a maggal kapcsolatban.

12/b. Nők semmit sem vetettek. A vetés férfimunka volt. Ma is az.

VI. A vetéstől az aratásig. A vetés gondozása, védeése

1. A buza kúbujt, ujabban kikelt.

„Bujik már a buza.” „Már kel a buza.”

2. A kenyésmagvaknál nem használnak madárijesztőt. Tavasszal kukoricához kerepölöt, abréncsot tesznek a földfe, azon belül kukoricát szórnak. Egetett kukorica csutát bőé ködnek a földbe. Élő kiskányát fognak, azt magas póznára élve kikötik a kukoricaföld közepén és az addig rén, amíg él.

Kerepölő. A szél által hajtott fakerék, amely állandóan zörgő hangot ad. Rajta fapálcikákból nyeivek vannak, fogaskerékszerűen, és ezek forgás közben csattogó hangot adnak. Két botot keresztalakban szögelnék egymásra, arra hitfány kabátot akasztanak, tetjére rossz kalapt tesznek.

3. A vetés legeltetése. A dus vetést birkákkal lelegeltették. A Tsz. buzáját is az ÁG birkái legelik le még most is. A jeges hóban 10 méterenként 30 cm átmérőjű lyukat ástak. A lik biztosította a gabona levegőzését. Minden gazda a saját földjén asott likat a hóban.
4. A kikelt vetést tavasszal szokták boronáni, amikor a föld meg volt repedezve. Ezt úgy hívták, hogy tavaszi vetésboronálás. „Vetés boronáni megyek.”
5. A tavaszi fagyok ellen füstölésselvédekeznek. Gazt és szőmés trágyát hordanak össze a föld végibe és ott meggyójtik.
- 5/a. Nagy hidegben, ha nincs rajt hótakaró, a vetés főfagy.
6. Szép napsütéses tavaszi vasárnap délelőtt sok gazda együtt elment a gabonásmezőbe. Innivalót, bort is vittek magukkal, amíg nézegetés közben megittak. Gyalog mentek. Darabról darabra jártak és nézték, hogyan telett át a vetés. Ezt Határjárásnak nevezték. Ilyenkor már számvetést is csináltak a gazdák, hogy mennyi gabonára számíthatnak.
- 6/a. Felállította tilos jelzésű gyalog - és kocsijelzőket, táblákat. Egy cüjekre deszkadarabot szögelték, amire rá volt írva : Tilos ut. - Kocsizni szigorúan tilos !
- 6/b. Buzaszentelés még ma is van. Körmenetben kimennek a katolikusok Szent György nap utáni vasárnapon, a mezőre. Aze előtt a plébános földjére és ott a pap megszentelte a jövő kenyér ígérését, a zsendülő vetést. Isten áldását kérve hogy bő termést adni méltóztassék. Ma már nem mennek ki a földre körmenetben, hanem a templomba visznek egy kis csomó zsenge buzát és azt szenteli meg a pap-

7. Buzát itt nem szoktak sásolni.
8. Tüskeböködés, konkolyozás
Tüskeböködéskor az egész család kimegy a mezőre. A szer-
szám : lm hosszú nyelen éles vas van, amivel a tüske
gyökeréhez böknek és levágják a felső szarát.
A konkolyozás késsel történik. A föld felszínén a konkol
szarát elvágják. Most is csinálják, főleg öregasszonyok.
A búzából ki szokták vágni a rozsféjeket, hogy tiszta
mag maradjon.
9. Csutát leszednek „El kell menni csutát leszenni.”
Kocsival kimegy a család. A lovaknak visznek önni. Azo-
kat a kocsi oldalához kötik addig, amíg a család a föld-
ről a csutát rakásokba hánnya /szórja/. Amikor er meg-
van, akkor a lovakat befogják, a csutát pedig kocsira
hányják, és a dülön lévő gödörbe tötésnek viszik.
„Viszöm a csutát, e majd jó lősz tötésnek.”
10. Rozsozás annak a műveletnek a neve, amikor a buza kö-
zött nőtt rozsféjeket késsel levagdallják.
11. Üszök „Üszkös a búzám, üszkös az árpám.”
Rozsda A gabona sása megbarnul, megrozsdásodik. Ezáltal
a szem apadt=csöppett lesz. „Csöppett szemű búzád ter-
mett.”
- 11/a. Az üszök ellen pácolással védekeznek.
„Pácolás nekü e ne vezsd a gabonádat!”
12. Gabonarozsdásodás „Rozsdát kapott a gabonád.”
- 12/a. A harmathuzás. A gazdák erősebb mazzagot kötöztek ösz-
sze annyit, hogy a vetés szélességét átérgye. A két
végét fogva huzzák a mazzagot a harmatos gabona tete-
jén. Így védekeztek a gabonarozsda ellen.
13. Anyarozs. „Termeljünk anyarozsot, jó pénzt hoz a házhoz!”